

A Szinva Irodalmi Díjat Bereti Gábor magánszemélyként alapította Miskolcon 2020-ban. Bereti Gábor (1948–) Szabó Lőrinc-díjas irodalmár, versek, novellák, kritikák szerzője, mindhárom műfajban jelentek meg könyvei. A díj kezelésére létrejött a Szinva Irodalmi Alapítvány. A díjat odaítélő zsűri állandó tagjai: Cseh Zoltán, Jenei László, Korpa Tamás, Mezei Gábor, Vásári Melinda. A Szinva Irodalmi Díjat két kategóriában, szépirodalmi és szakírók részére adják. A díjjal 300 000 forintos pénzjutalom, egy képzőművészeti alkotás (Seres László: Rajz 1., [Miami] 2016/2020.), valamint emléklap jár. Első alkalommal 2020-ban a szépirodalmi kategória nyertese Szvoren Edina József Attila-díjas író volt.

Az idei két díjazott: szépirodalmi kategóriában RAKOVSZKY ZSUZSA Kossuth-díjas magyar író, költő, műfordító; szakirodalmi kategóriában KRUPP JÓZSEF klasszika-filológus, kritikus, az ELTE Latin Tanszékének oktatója. A díjak átadására 2021. szeptember 3-án (pénteken) 16.30 órakor került sor a Miskolci Akadémiai Bizottság székházában.

SZINVA IRODALMI DÍJ

KORPA Tamás

Laudáció Rakovszky Zsuzsa

Szinva Irodalmi Díja alkalmából

Tisztelt megjelentek, ünneplő közönség, tisztelt Rakovszky Zsuzsa!

Nem könnyű. Nem könnyű nyelvet találni az esztétikai tapasztalat leírásához, amikor az olvasó Rakovszky Zsuzsa költeményeivel találkozik. Nem könnyű a szöveg rajtam, vagyis az olvasón végzett munkájáról számot adni, miközben a versek megszólítanak, elszólítanak, és én is szólni szeretnék hozzájuk, róluk, az eksztatikus élményről, párbeszédbe lépni velük az időben. A *nem könnyűt* meghívásként, invitációként értem, amely elidőzésre készlet a szövegalkulás változó horizontjában. A Rakovszky-versek váratlanságai ugyanis nyitott elidőzést kívánnak, és gyakran szembesítenek a nyelv szubverzív folyamataival.

Olvasom, áthat, megdöbbsz, feleml, elveszejt. Olvasom a sűrű szövésű, szuverén lírai életművet, az olvasás mértékegységével, vagyis kortyonként. Áthat, hogy e versekben az érzékiség, a gondolati reflexió, a tárgyi valóság és az időnként a nyelvi szerkesztés határáig elvitt retorika megformálódik, majd odébbforr; uralt, miközben uralhatatlan. Megdöbbsz az egy főre, akarom mondani, lírai alanyra jutó emlékek, kísértetek, kísérek és kísértések száma, a varratszedésre váró tükrök végtelenje, a rotálás emlék és emlék között. Feleml magához azáltal, hogy a megértést részesedésként érti; keresi a nyelvet, ami által a kimondás bizonyos határok között végbe mehet. Feleml azzal, hogy eszünkbe idézi: a nyelv sohasem meríti ki azt, ami kimondásra vár, vágyódik. A vágyódásban az emberi lét végessége, s e végességben haláltudata nyilvánul meg, mivel önmagunk végérvényes „birtokbavétele” a kimondott szóban sem valósulhat meg teljesen — ezzel pedig elveszejt. Elveszejt, mert bár bátran tudatában van erősségei mellett delejező esetlegességeinek is, újrakezdi. Például élethosszig tartó nagy témájának, az *időben-létezésnek*, az *idő-érzékelésnek*, az *idő-ábrázolásnak* a kalandját.

Az idő diszkurzív és változó felépítettsége a saját megértésének legfőbb problémája; az idő komplexum és komplexus. Telik az idő, de nem múlik a fogalmazás kaptatóin. Ha létünkéről, emberi meghatározottságunkról próbálunk beszélni, állandóan az időről és időbeliségről szövegünk. Egy helyen Rakovszky Zsuzsa a következőket írja: „Talan nem annyira az idő fontos számomra, hanem a múlt”; az *Allegória* című versben ekként fogalmaz: „Vacogva két idő közt / imbolygó balkonon / a »nemsokára« bal felől / a »volt« a jobbomon”; „Örökké zuhog a jelen, s örökké / száraz lábbal kelünk át rajta: a múlt fölissza” — int az *Egyirányú utca* szövege. Sorjázhathatjuk vele a múlt időket: a kegyes múltat, a tanult múltat, a függő múltat, a félmúltat, a hirtelen múltat, az örökké múltat. A múlt idők, jelen idők, jövő idők közötti nagyszabású dialogicitás zavarba hoz. Megpróbáltam Covid-oltás utáni velőtrázó napokon, furcsa állapotváltozások közepette is olvasni Rakovszky Zsuzsa verseit, mert úgy éreztem, akkor és ott másként hullámszik bennem, testemben, lelkemben, elmém-ben az idő. Nem volt könnyű, ám megéreztem valamit e versekből, amiről számot adni sem könnyű. Margócsy Istvánnak, akít most idézek, viszont sikerült pontosan fogalmaznia pontosabb körülmények között: „E költészetben minden az egyszeri

élmény megragadásával indul — ám minden élmény rögtön az elmúlás végtelenségével szembesítetik; az elmúlás kikérülhetetlen jelenléte pedig rettentő erővel visszahat az egyszeri élményre, s mindent, személyes viszonylatot, tárgyi környezetet, egyéni szenvedést és társadalmi (társas) kiszolgáltatottságot történetivé varázsol.” Hát igen, ami egyszer már lezárult, a véglegesnek hitt, újra élő lesz, lehetőséggé, lehetőséggé válik, a lírai én pedig rendszerint homlokegyenest eltérő események részese lehet. Az *Egyirányú utca* például azt írja, hogy „ami volt, az nem jön vissza többé”, miközben a vers azt állítja és bizonyítja tropológiájával és temporalitásával, hogy ami volt, az jön vissza többé. Többé, mássá, még többé. A szerző végigtolja fémdetektorát egy franciaágyon, egy földdel egyenlővé tett erdőszéli ház hült helyén, körüti cselédszobán — a készülék pedig bejelez, jelzi az ásatási helyet, az egykori forgatagot, a leélt vagy leéletlenül hagyott életek sokaságát, amikből valami visszamaradt, most is feszültséget képez, különös aurát és atmoszférát, vagyis a Rakovszky-vers lehetőségfeltételeit. E poézis rendkívüli költői ereje ebben a kvázi „tényfeltáró” érzékenységben is rejlik, vagyis a képességben, ami esztétikailag delejező teremtett pillanattá tudja formálni a létezés kaotikusságát, alázattal, szenvedéllyel és empátiával olvasva a látható és láthatatlan nyomokat. Például a *Kísértetek* című vers négy esetét is leírja ennek a valós és imaginárius közötti határátlépésnek: egyik esetben egy biztonsági kamera filmezi a néptelen, hófoltos búzaföldet, a felvételen pedig egyszer csak évtizedekkel korábbi katonák kezdenek menetelni. Ugyanezen vers következő szöveghelyén az éjjélkor (!) cirkálásra induló biztonsági őr elemlámpájának a fénye kezd kiforgatni néhány tárgyat az éjszaka és a föld gyomrából, majd megelevenednek egy régi családi ünnepség résztvevői. Érdekes, hogy ezekben az esetekben a gépek (a kamera és a mesterséges fény), amik mintegy hozzáférhetőbbé teszik a kísérteteket. A kísérteteket, akikről érzéki bizonyosság az emberi tudat számára talán nem is szereshető minden kétséget kizáróan, de akik — a szakirodalom szerint — a gépeket nem tudják becsapni, manipulálni.

Kicsit úgy érzem magam, mint a fotocellás ajtóban, ami, ha nem vigyázunk, és nem tudunk vagy nem akarunk kilépni belőle, az örök körforgás tapasztalatát és/vagy illúzióját állíthatja elő — egy pillanatra. Rakovszky Zsuzsa persze egyből feltenné a kérdést: hány küszöb van a fotocellás ajtón, s a kísértetek át tudnak-e kelni rajta? A ma Szinva Irodalmi Díjjal elismert szerző *Állapotváltozások* című kötetén legalább 79, ugyanis ennyi versen keresztül léphetünk be a kilenc kötetnyi anyagból a szerző által megteremtett szigorú válogatásba. A kötet olvasását nem prekonceptcionálja elő- és utószó, a szerző-szerkesztő és a kiadó mindent a versekre bíz. A versekre, amelyek ciklusokba nem tagolódva szinte egymásba érnek, megérintik, kondicionálják egymást, egymás állapothatározói is bizonyos értelemben. A *Visszaút az időben* gyűjteményes kötet után 15 évvel megjelent válogatott könyv műfaját tekintve önmagában is állapotváltozás tehát. A saját lírai életmű válogatása pedig önértelmezés, szelekció és újrakontextualizáció is. Marad a textus, vagyis a textusok

egy kiemelt csoportja, de változik a textust teremtő kontextus. Széttelkinthetünk a négy évtizednyi lírai életmű modális, tematikus, stilisztikai állapotváltozásain, a vallomásos versektől a szerepverseken és ekphrasiszokon át az epikusabb költeményekig. A versek körülbelül harmada a nagy politikatörténeti állapotváltozást, az 1990-es fordulatot megelőzően keletkezett, kétharmada az elmúlt harminc év termése. Az *Állapotváltozások* állapotváltozatlansága a folyamatosan, gyakran pedig lélegzetelállítóan magas színvonal.

Milyen különösen játszik rá az állapotváltozások szóra a díj névadója, Miskolc Szajnája, a Szinva. Odafont, Lillafüreden még költői magasságokban tündököl, József Attila *Ódájában* például, a belvárosban viszont több száz méteren keresztül teljesen befedték aszfalttal. Leburkolva tekereg a city szívében, a szemek számára szinte láthatatlanul. Mi viszont abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Rakovszky Zsuzsa verseinek és nagyszabású regényeinek olvasói lehetünk, jelen pillanatban pedig, ami eleve múlt, tanúi lehetünk annak, hogy átveszi a Szinva-díjat, amihez örömmel és szeretettel gratulálok!

„Én magam változom a korral”

(Beszélgetés Rakovszky Zsuzsával, a Szinva Irodalmi Díj Szépirodalmi kategóriájának 2021. évi nyertesével)

Korpa Tamás: Néhány, talán kissé távoli kérdéssel indítanám a beszélgetésünket. Íme az első: milyen íróeszközzel dolgozott az idők folyamán? Megvan-e még az írógépe, használja-e? Milyen eszközön dolgozik jelenleg? Van-e valamilyen jelentőség, amit az írószerszámoknak tulajdonít?

Rakovszky Zsuzsa: Jelenleg és már jó ideje számítógépen dolgozom, mint manapság majdnem mindenki. Sok előnye van, például könnyebb megőrizni és összehasonlítani a különböző változatokat, egyszerűbb javítani és szerkeszteni — és természetesen jóval könnyebben olvasható, mint az én igen csúnya kézírásom. Régebben csak a prózaíráshoz használtam számítógépet, de az utóbbi pár évben rákaptam, hogy verset is gépen írok.

KT: Van-e az írásnak külön napszakja Rakovszky Zsuzsa számára?

RZs: Régebben, amikor még sokat fordítottam, a délelőttöt tartottam fenn az írás számára, és a délutánt meghagytam a fordításnak. Mostanában a délelőtt többnyire elmegy arra, hogy az interneten böngésszek mindenfélét — nem tudom eldönteni, hogy ez előnye-e vagy hátránya a számítógépnek.

KT: Az írás eszköze és ideje után az írás terére kérdeznék rá. Már jó ideje újra Sopronban él, szülővárosában, ha nem tévedek, a

szülői házban. Ez a változó időben állandó tér, vagy állandó időben mégiscsak változó tér segíti az írásban? Például az emlékek áramoltatásában és nyelvi megragadásában?

RZs: Sajnos az emlékeket nemigen lehet áramoltatni — jönnek, ha akarnak. Talán, ha hosszú idő után tér haza valaki a gyerekkori környezetébe, akkor könnyen megeshet, hogy spontán előnti az emlékek áradata, de én már elég régen, majdnem húsz éve folyamatosan itthon élek, és a közbeeső időben is gyakran jártam haza Sopronba. Igaz, azt nagyon is szeretném felidézni, milyen volt a város gyerekkoromban, de az is érdekel, milyen volt jóval a születésem előtt — de ezzel nem vagyok egyedül, a helytörténeti előadásokon mindig zsúfolásig tele van az előadóterem, és többnyire velem nagyjából egykorúakkal. Szívesen olvasok helytörténeti munkákat is, és sokszor van olyan érzésem, mintha a múlt valahogy tovább élne abban a környezetben, ahol lejátszódott, beleivódott volna a falakba — ez az érzés segítheti az írást, például elég komoly szerepet játszott a 16. században játszódó regényem, *A kigyó árnyéka* létrejöttében.

KT: Van kedvenc kora, amelyben szívesen élt volna?

RZs: Azt hiszem, az elmúlt korokról nagyon felületes és sztereotip képünk van. Mondhatnám például, hogy szívesen éltem volna a „boldog békeidőkben”, valamikor a 19–20. század for-